

פרשת נח – לא להיות "סתם" יהודי

1. בראשית פרק ח פסוק כא

וַיְרֹא ה' אֶת רֵיחוֹ הַנְּיִחוֹזִים וַיֹּאמֶר ה' אֶל לְבֹו לֹא אֶסַף לְקַלְכֵּל עוֹד אֶת הָאָרֶץ מִבְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסַף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל זֶוּי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: רש"י

(כא) מנעוריו – מנעוריו כתיב משננער ללכת ממעני אמו ניתן זו ילך הרע:

2. בראשית פרק ו, ה-ז

(ה) וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מִוִּישְׁבֹת לְבֹו רַק רַע כָּל הַיּוֹם: (ו) וַיִּזְנוּם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לְבֹו: (ז) וַיֹּאמֶר ה' אֲמִוּוָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי זִנְוִיתִי כִּי עָשִׂיתִם: רש"י

מאלם עד בהמה – ... לזר אחר הכל נכרא כשזיל אדם, וכיון שהוא כלה מה לזר כאלו:

3. יחי ראובן בראשית עמוד עח

לפני המבול אנו מבינים כי אם מחשבות לבו רק רע כל היום – זו סיבה שיהיה מבול, וכעת ההפך: ה' לא יוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם, מדוע? "כי יצר לב באדם רע מנעוריו", זו הסיבה שלא מגיע להם מבול. אכן תמיחה גדולה....

4. עבודת אברהם חלק א עמוד סז

אמנם כאשר נדייק כי חילוק יש ביניהם שבפרשת בראשית נאמר וכל יצר מחשבות לבו רק רע "כל היום" וכאן כתוב "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ובזה תלוי ההבדל שאם הוא רק רע מנעוריו, כלומר שבנעוריו היה בעל עבירה ועתה חזר בתשובה, יחיה האדם אבל אם הוא רק "רע כל היום" דהיינו שעדין עומד במרדו ואינו חוזר בתשובה הנה בודאי זו סיבה שימות האדם

5. בראשית פרק ח, כב

(כב) עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְזָהָב וְקִיץ וְזֶרַח וְיוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ: רש"י הירש

התמורות המהירות שבתנאי החיים גם קיצרו את חיי האדם; לא ארכו הימים אחרי המבול, וחיי האדם ירדו למידתם היום. ... קיצור חיי האדם הוא סייג לקץ הרשעה; אכן, לא לעולם חוסן שלטון הרשע; גם העו שבעריצים לא יאריך ימים על ממלכתו, לא ימשול הרבה יותר מחמשים שנה. מתקיים בסופו של דבר: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" (תהלים ח, ג). מלכות ה' מושתתת - לא על "פקחות הזקנים", - אלא על התום והטהרה של ילדים ובני נעורים. כל ילד הוא מלאך ביום היולדו. אולם, כל עוד הרשעים האריכו ימים - עד שבע מאות ושמונה מאות שנה - לא יכול הדור הצעיר לבוא לידי ביטוי. דבר זה נשתנה, משנתמעטו חיי האדם. מעתה יכלו הרשעים במהרה, ודור ישרים יקום תחתיהם. מכאן ואילך יביט האדם קדימה, ותקות העתיד היא לבני הנעורים. רק אם ישוב האדם לאלקיו, ויחד עם תשובתו ישוב גם השלום כימי עולם, רק אז ישוב האדם להאריך ימים בארץ.

6. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צד עמוד א

אמר רבן יוחנן בן זכאי: מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר אעלה על במתי עב ארמה לעליון, יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריר את כל העולם כולו עלי במלכותו. כמה שנותיו של אדם – שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה. שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, מן הארץ עד לרקיע – מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין (כל) רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, אך אל שאול תורד אל ירכתי בור!

7. דעת תורה בראשית עמוד נו

"משנער ממעי אמו" – עד כדי כך מגיעים הדברים שאין ניטרליות, אין שום אפשרות להיות בלתי תלוי. תינוק הנער ממעי אמו שם הלא לכאורה כבר בכל בלתי תלוי, הלא עדין התינוק אינו יודע ולא כלום, אין לו כוונה לשום דבר, ובכל זאת מגלים לנו חז"ל שגם שם הוא איננו בלתי תלוי, גם שם יש מאבק, התלבטות, גם הבכי וגם הצחוק, הכעס וגם המנוחה הכל הנם כבר בתוך מאבק, אם בדיעה ואם שלא בדיעה, סבוך הוא כבר בשני הצדדים, פעם לזה ופעם לרעהו, כבר הנהו בתוך הקרב, עד כדי כך אין כל ניטרליות....

8. דברים פרק ל פסוק טו

רָאה וְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַזֵּוִיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַבּוֹת וְאֶת הָרָע:

9. דעת תורה בראשית עמוד נו

שני דרכים הם, אם הטוב ואם הרע, ביניהם אין ולא כלום, אין מקום פנוי שיהיה לא טוב ולא רע. כל התורה כולה מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל" כל העסק הוא מלחמת היצר מכאן דרך אגב הערה לאדם להתברר לו תכליתו בעולמו מה היא. כשרואים בעליל שאין יותר מאשר שני דברים לבחור ביניהם, שבכל שיעסוק בו יצא או צדיק או רשע, ולא שום דבר אחר, אם כן הלא ברור לפנינו ודאי מה הוא הדבר שנדרש ממנו....

10. בראשית פרק א, א-ד

(א) בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: (ב) וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְבָהוּ וְזוֹשֶׁקָה עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרֻוּפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם: (ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר: (ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁק: רש"י

ולפי פשוטו כך פרשהו לאהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוניהו, וקבע לזה תחומו כיום ולזה תחומו כלילה:

11. ללמדך בראשית עמוד 5

אנו מוצאים בדברי רש"י, כי בתחילה - ברא הקב"ה את האור ואת החושך בערבוביה, ורק לאחר מכן - קבע לכל אחד את תחומו. והנה אין ספק, כי לא בכדי ברא הקב"ה את עולמו דוקא בדרך זו, אלא בכדי ללמדנו דבר מה לא תמיד האור יכול לעמוד בפני עצמו והחושך בפני עצמו ... לפעמים, יש צורך בשלב ביניים, במציאות של תערובת בין האור והחושך, בכדי שלבסוף יצליח האור לתפוס את מקומו באופן בלעדי! וכמובן הדברים אינם אמורים למחללי שבתות בדוקא ... הדברים מופנים לכל אחד ואחד מאתנו, עובדי ה' יתברך! שכן בכדי להגיע להארה, בכדי להגיע למתיקות, לעריבות, לבהירות בעבודת ה' - יש להתמודד בתחילה עם תקופה של תוהו ובוהו, תקופה של חוסר בהירות מתוך התוהו ובוהו הזה הזוה צומחת הארה, אף שבתחילה לעיתים היא מעורבת בחשיכה בלתי מבוסלת: אור וחושך משמים בערבוביה ... מי שלא יוותר, אלא ימשיך לעמול, ימשיך לחתור אל עבר תכליתו - בסופו של דבר יצליח להבדיל בין האור ובין החושך

התוכחה הגדולה על נח

12. בראשית פרק ט, כ-כא

(כ) וַיִּזְכַּר נֹחַ אִישׁ הָאָרֶץ מִה וַיִּטַע כָּרִם: (כא) וַיִּשֶׁת מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלָה: רש"י

(כ) ויחל – עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת:

13. והגדת בראשית עמוד 142

נורא נוראות. נח, שהתורה הקדושה העידה בו: "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו", צדיק במעשיו, תמים בדרכיו ענו ושפל רוח(רש"י) שהן פסגת המעלות אבד כל מעלתו, כל קדושתו, "עשה עצמו חולין!" על מה ולמה כיצד איבד הכל, התרוקן כליל.

נמצא שכל האמהות היו מצאצאי הרן, ואף הוא אבי בני ישראל לדורי דורות....

22. ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תלו

אמר אברהם ניצל מכבשן האש בזכותו של יעקב, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגיאה שלו שהיה אותו האיש עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך, אמר השלטון כדאי הוא להנצל בזכותה - כך יצא דינו של אברהם מלפני נמרוד לישרף וצפה הקדוש ברוך הוא שעתיד יעקב לצאת ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו

23. משנת רבי אהרן שם עמוד כו

ויש להבין שהרי אברהם היה הראשון שהכיר את בוראו ומסר עצמו לשריפה עבור קדושת ה' ואעפ"כ לא הועילה לו זכות זאת שיעשה לו נס, עד שהוצרך לזכותו של יעקב שעתיד לצאת הימנו בכדי להינצל? אך הענין הוא שבאמת בעולם הנצחי אין לשער גודל השכר שאפשר להעניק עבור מסירות נפש אבל הנס נעשה רק בשביל שיבנה ממנו בית ישראל, והיינו בזכות יעקב שבנה את בית ישראל והעמיד שבטי ה' ועם מקבלי תורה לפעמים חושבים האבות כי לא כימים מקדם ימינו אלו, ובהכרח להתפשר עם רוח הזמן והמקום, ומסתפקים במועט ביהדות, וגם זה רק לפעמים - כי חושבים שנחוצים שינויים, אז יש להם בושח, כי הדור הצעיר סרים הרבה מן הדרך, ויש להם גם החרות פנים כי הדברים מגיעים לתוצאות שלא פיללו האבות כלל, ואילו שיערו בנפשים שיגיעו ליד כך היו עושים כל טצדקי מתחילה למנוע זה.....

24. בראשית פרק י, ח-יא

(ח) ויכיש יצ"ר את גִּמְרֵד הוּא הוּלֵל לְהִיְוֵת גְּבֹר בְּאַרְץ: (ט) הוּא הִיָּה גְּבֹר צִיד לְפָנָי ה' עַל כֵּן יֵאמֹר כְּגִמְרֵד גְּבֹר צִיד לְפָנָי ה': (י) וְהִי רֵאשִׁית מִמְּלִכְתּוֹ בְּכָל יַאֲרֵךְ וְאֶפְסֵד וְכִלְיָה בְּאַרְץ שִׁעְרַי: (יא) מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת יֵצֵא אֲשֵׁיר וַיִּבֶן אֶת גִּיְוֵה וְאֶת רוֹזְבֵת עִיר וְאֶת כְּלוֹן רִשׁוֹ

(י"א) מן הארץ וגו' - כיון שלא היה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, ילא מתוכם:

25. והגדת בראשית עמוד 149

היה זה בשנת אלפים לבריאת העולם, כעבור אלף שנים, בשנת שלוש אלפים לבריאת העולם, השחיתה נינוה דרכה ונגזר שתהפך, והקב"ה שלח את יונה להזהירם שייטיבו דרכם והאסון ימנע יונה ניסה להשתמש והקב"ה הכריחו, ושבו בתשובה והמתיקו הגזירה. מדוע, משום שהקב"ה זכר להם זכות המיסד, שבנה את העיר עבור בניו כדי לנתקם ממרד נמרוד....

מי שעומד במקום נמצא בירידה

26. משנת רבי אהרן חלק א עמוד כג

והנה בנח אחרי כל הגדולות שעשה, שכל הבריאה ניצלה על ידו ובזכות צדקתו, ואחרי החסד שעשה עם הברואים במשך כל זמן שהותם בתיבה שלא ראו הוא ובניו שינה בעיניהם ושמשו כל החיות והבהמות, אך בעבור תביעה קלה זו שהתחיל לעסוק בנטיעה של כרם נכתב עליו בתורה "ויחל" - לשון חולין, וגרם לו דבר קל זה שנעשה חולין ואיש אדמה, היינו כמו שכל מהותו הוא בכך ... וכל זאת מאחר שלא הוסיף לעלות יותר, והענין כי כל התחדשות באדם נעשית עיקר אצלו שמאחר שהיתה כאן נטיעה חומרית, הרי ערך כל עבודתו ירד דעיי ירידה כ"ש משתנה ערך העבודה כולה.

27. ילקוט שמעוני תורה פרשת וזאת הברכה רמז תתקנא

איש האלקים - הביב היה משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים.

האם עבר עבירה חלילה, עשה דבר איסור? לא ולא. אז מה? "ויטע כרם" שהיה לו לעסוק בתחילה בנטיעה אחרת ... על מה ההקפדה עד לשלילת כל מעלותיו?!

14. ספורנו בראשית פרק ט

(כ) ויחל נח. התחיל בפעל בלתי נאות, ולכן נמשכו מזה מעשים אשר לא יעשו. כי אמנם מעט מן הקלקול בהתחלה יסבב הרבה ממנו בסוף, כמו שיקרה בחכמות מהטעות בהתחלה. וזה בעצמו הורה באמרו "ויחל העם לזנות"

15. דף על הדף מנחות דף טו עמוד ב

כתיב ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וגו', וכתב בשפתי צדיק יש ללמד זכות על נטיעת הכרם, יען שהקריב קרבנות מכל מינים הטהורים, והיה חייב בנסכים, ויכול להשלים הנסכים אחר כך, כדקיימא לן (מנחות ט"ו ב) מקריב אדם קרבנו היום ונסכיו למחר ואחר כך ע"כ.

16. בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לו

וישת מן היין, וישת, שתה שלא במדה ונתבזה, א"ר חייא בר אבא בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה,

17. דעת תורה בראשית עמוד סא

אמנם עצם נטיעת הגפן היה מן הצורך, כי כן היה מצווה מאת הש"ת לקחת אתו ולהכניס זמורות לנטיעת גפן, ואין אדם כונס דבר שאינו צריך לו, אלא שעל ידי שהקדים זו לאחרות בזה הוא שנעשה חולין, הנה אנו רואים נכון כי לדבר שהאדם מקדים עצמו שמה הוא נמצא במה שמקדים, מכירים אותו אם הוא קודש או חול, והדברים מבהילים....

18. בראשית פרק יא פסוק ה

וַיֵּרֶד ה' לְרֵאשִׁית אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדֵל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: ספורנו

הנה לשון הירידה לראות יאמר על הא-ל יתברך כשאין הענין אז ראוי לעונש אלא מפני הקלקול הנמשך אליו בסוף הענין, כבן סורר ומורה שאמרו "ירדה תורה לסוף דעתו". וכן היה ענין סדום שכתב בו "ארדה נא ואראה" (להלן יח, כא), כי אמנם לא היה רשעם אז יותר משאר האומות כדי לענשם בעולם הזה, וזלתי בענין האכזריות נגד עניי עם, שהיה נמשך ממנו קלקול גמור בסוף, כאמרו "הנה זה היה עון סדום אחותך... ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, טז). וכן היה עונש ישראל בהגלותם, כאמרו "אראה מה אחריהם"

19. דעת תורה בראשית עמוד סו

לומדים אנו מזה חידוש ויסוד כי כל מעשה הנה כל תוצאותיו אינם דברים צדדיים, אלא הכל נחשבים הם כעצם המעשה עצמו, מעשה אינו נגמר בפעולת המעשה לבד, אלא כל הגרמות וגרמי הגרמות כולם כלולים ונקראים על המעשה עצמו

אחריות על חינוך הילדים

20. בראשית פרק יא, כח

(כז) וַיָּמֹת הָרָן עַל כִּנְיֵי תְרוֹז אָבִיו בְּאַרְץ מוֹלְדָתוֹ בְּאֹר כְּשִׁדִּים: רש"י

(כח) על פני תרח אביו - בחיי אביו. ומדקש אגדה יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אכרס בנו לפני נמרוד על שכתת את כלמיו והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו אם אכרס נולח, אני משלו, ואם נמרוד נולח, אני משלו. וכשנולד אכרס אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אכרס אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף

21. והגדת בראשית עמוד 150

(הרן) לא זכה להנצל משום שפסח על שני הסעיפים, אבל על כל פנים, הרי מסר עצמו על קידוש ה'. ומה כבר הגיעו? כשנתבונן בדבר נראה ששרה אמנו היתה בתו, רבקה אמנו היתה בת בתואל בן מלכה בתו, רחל ולאה היו בנות לבן בן בתואל בן מלכה בתו. בלהה וזלפה היו בנות לבן מפילגשו.

5-ה"רש"ר הירש מברך שחל שינוי מהותי בבריאה שהביא לכך שהתשובה תהיה מצויה בעולם.

אחת התופעות הטבעיות שהתחוללו לאחר המבול היא – "עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו". אם לפני המבול עונות השנה היו ארוכות וממושכות, לאחר המבול אנו באים למציאות חדשה שבה עונות השנה מתקצרות באופן משמעותי. ה"רש"ר הירש מסביר שהתמורות המהירות שבתנאי החיים גם קיצרו את חיי האדם. לא ארכו הימים אחרי המבול, וחיי האדם ירדו למידתם היום. קיצור חיי האדם הוא סייג לקץ הרשעה, גם העז שבעריצים לא יאריך ימים על ממלכתו ולא ימשול יותר מחמישים שנה. בסופו של דבר המציאות בעולם תהיה "מפי עוללים ויונקים יסדת עז".

אומנם לזקנים יש יתרון של ניסיון חיים, אבל יש חיסרון גדול של קושי לשנות הרגלים. אצל הנערים המציאות הפוכה, ניסיון חיים אין ו"בניין נערים סתירה", וכן שטוטניקיות ושובבות מצויים מאד בימי הנעורים, אך יתרונם בכך שיש להם הרבה מוכנות לשינויים וגם מציאות של רשע, ברגע אחד יכולה להשתנות מן הקצה אל הקצה. התקופה שלפני המבול הוכיחה שהשילוב של יצר רע ואריכות ימים מופלגת הוא שילוב שמביא להרס רב. את המציאות של היצר הרע אי אפשר לשנות, אבל כן אפשר לשנות את ההתמכרות ליצר ולשם כך העולם צריך לקבל ביטוי של יכולת השתנות מהירה את היכולת הזו אנו רואים בחילופי עונות מהירים וכן בדומיננטיות שמקבל הדור הצעיר. המלא באנרגיות ומוכן לחולל מהפכים במציאות. אם לפני המבול הדור השולט היה דור הזקנים, לאחר המבול הדור השולט הוא דור הנעורים.

תקופת חיים לא ארוכה מביאה את האדם להיות תכליתי

6-7 – בגמרא מסופר שכשאמר נבוכדנצר "אעלה על במתי עב אדמה לעליון" יצאה בת קול ואמרה "רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו. הרי כמה כבר הם חיייו של אדם בעולם? שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ועוביו של רקיע הוא מהלך חמש מאות אמה ואם כן הרי "אל שאול תרד אל ירכתי בור", כלומר על מה אתה מכלה את הזמן שלך בעולם? אין לך זמן להתחיל להתקשקש ולעשות שטויות שהרי כהרף עין אתה כבר לא תהיה בעולם וכמו שאומר דוד בתהילים "כי גז חיש ונעופה". תקופת חיים קצרה אמורה להכניס את האדם לחיים של עבודה חיובית, לחיים מלאים באידיאל, חיים מלאים במרץ של עשייה בונה ויוצרת, לעומת חיים ארוכים בהם בקלות האדם יכול ליפול לתוך תחושה של אין לי מה להפסיד, אין לאן למהר. את היסוד הזה באה התורה להחדיר לנו לאחר המבול. וכפי שמסביר ר' ירוחם שקביעת התורה ש"יצר לב באדם רע מנעוריו" באה לומר לאדם דבר מאד ברור. מרגע שהאדם בא לצאת לאוויר העולם, אין מציאות של ניטרליות, אין שום אפשרות להיות בלתי תלוי. ניתן היה לחשוב שתינוק הבא לאוויר העולם אין לו כל כוונה לשום דבר, אך חז"ל מגלים לנו שגם יש מאבק, אם בידיעה ואם שלא בידיעה. אומר ר' ירוחם שהתינוק משננער ממעי אמו כבר הנהו בתוך הקרב ומכאן שאין שום ניטרליות בעולם. היצר הרע נכנס בכל רבדי החיים ובכל הגילאים, נמצא שהאדם בכל החלטה מחליט או להיכנע ליצר או להיאבק ביצר. השילוב של חיים שאינם ארוכים והידיעה שהבחירה היחידה שלנו בחיים היא בין טוב לרע צריכה לעורר את האדם להיות מוכן לקרב ולהיות במגמת עלייה תמידית. חיים ארוכים בתווך של מאות שנים גרמו לדור שלם לא להיות לחוץ, אפשר לנסות לעשות הכל, הרי סוף סוף נחיייה עוד מאות שנים ותמיד אפשר לשנות את הדרך.

חטאם של ראשונים לא היו סתמיים

28. בראשית פרק יא, א-ד

(א) וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אֶחָד וְדַבָּרִים אֶחָדִים: ... (ד) וַיֹּאמְרוּ הַבָּה נַבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֵאשֵׁנוּ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂיהָ לָּנוּ שֵׁם פֶּן נִפְוֶן עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:
רש"י

ודברים אחדים – צלל צעקה אחת ולאמרו לא כל הימנו קיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה

29. רמב"ן בראשית פרק יא

ורודפי הפשט (הראב"ע, והרד"ק), אומרים שלא היה דעתם אלא שיהיו יחד מחוברים כי הגיד הכתוב דעתם "פן נפוץ", ולא ספר עליהם ענין אחר. ואם כדבריהם יהיו טפשים, כי איך תהיה עיר אחת ומגדל אחד מספיק לכל בני העולם... והנה חטאם דומה לחטא אביהם...

30. דעת תורה בראשית עמוד סה

מגנותם של ראשונים אנו מוצאים שבחם, כי מה חטאו של אדם הראשון? הלא בלכת אחרי ה', ובחפצו העז להדמות לקונו, ולהיות כביכול שווה בכל ... כדרך זה הוא חטאם של דור הפלגה. אנו תמיד משחקים עליהם ... והוא מצד רוב שפלותינו, כי לא יודעים אנו כלל גודל התאוה והכוסף העצום להדמות לעליון יתברך, חסר לנו ההשגה השלמה בגודל קרבתו יתברך אלינו, ובמצב שלנו, ברוב התרחקותנו, אין לנו אומנם שום תשוקה להתדמות לקונו יתברך, הם שהיו במצב קרוב אל ה' יתברך ידעו וחשקו בכל עוז רק ל"נעלה לרקיע" - להדמות לקונם יתברך....

סיכום

פרשת נח - לא להיות "סתם" יהודי"

1-4 – מיד לאחר שנח ומשפחתו יוצאים מן התיבה, בונה נח מזבח לה' - "ויקח מכל בהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח. וירח ה' את ריח הניחוח" ואז מגיעה מסקנה מרחיקת לכת - "לא אוסיף לקלל את האדמה בעבור האדם" וכל זאת למה? "כי יצר לב האדם רע מנעוריו".

רש"י מדייק ממה שנכתב "מנעוריו" ולא "מנעוריו", שהיצר לא מגיע רק בשלב הנעורים, אלא כבר משעה שהוולד ננער לצאת ממעי אמו. הקב"ה מצא לימוד זכות מדוע אין להחריב את העולם, שהרי בשה"כ האדם לא כל כך אשם, משום שיצר הרע מתלווה אליו בשלבים מוקדמים מאד. לימוד זכות זה קשה מאד להבינו, שהרי הסיבה שהתורה מגלה לנו טרם בוא המבול היא "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום". הקשה ה'חי ראונו', לפני המבול אנו מבינים כי אם מחשבות לבו רק רע כל היום – זו סיבה שיהיה מבול, וכעת ההפך: ה' לא יוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם", מדוע? "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", זו הסיבה שלא מגיע להם מבול. בעל 'עבודת אברהם' מתרץ שיש הבדל גדול בין "יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" לבין "יצר לב האדם רע מנעוריו". לאחר המבול הדגש הוא על "נעוריו", כלומר שבנעוריו היה בעל עבירה ועתה חזר בתשובה, לעומת המצב שלפני המבול שם נאמר "רע כל היום", כלומר שעדיין עומד במרדו ואינו חוזר בתשובה, זו בוודאי סיבה שימות האדם. עלינו לשאול מה גרם לכך שלפני המבול לא חזרו בתשובה ולאחר המבול חזרו בתשובה.

הנטיעה לא היתה כל בעיה, שהרי נח נצטוו להכניס לתיבה זמורה כדי לנטוע וליישב את עולם וכל הבעיה היתה בכך שנח לא נזהר שלא להשתכר ואם כן מדוע הביקורות של חז"ל על נח שעשה עצמו חולין נאמרה על שלב הנטיעה ולא על שלב השכרות? ואם נענה ונאמר שהיה לו לעסוק בנטיעה אחרת כפי שמובא ברש"י מיד נשאל את השאלה השנייה ששואל הרב גלינסקי: כיצד יתכן שנח, שעליו העידה התורה "איש צדיק תמים" ואמרו חז"ל צדיק במעשיו, תמים בדרכיו, עניו ושפל רוח, ברגע אחד, בנטיעה אחת איבד את כל מעלתו עד שחז"ל אומרים עליו "עשה עצמו חולין" והתורה מכנה אותו "איש האדמה". האם עבר עבירה בנטיעה זו?! האם בגלל שהיה לו לעסוק בנטיעה אחרת ובחר לעסוק בנטיעת כרם, ראוי לאבד את כל מעלותיו?

14-17 – מדברי הספורנו אנו יכולים למצוא תשובה שגם תתן מענה לשתי השאלות וגם תחבר אותנו לנושא של השיעור. אומר הספורנו שנח התחיל בפועל בלתי נאות. נכון שעצם פעולת הנטיעה לא היה בה איסור, אבל מכל מקום פעולה זו היתה התחלה של הקלקול שבה לאחר מכן "כי אמנם מעט מהקלקול בהתחלה יסבב הרבה ממנו בסוף". כפי שראינו בתחילת השיעור שאין פעולה ניטרלית, כל פעולה שייכת או לצד הטוב או לצד הרע, אלא שיש הרבה פעולות שכלפי חוץ הם מצטיירות כניטרליות, אך באמת הם שייכות לטוב או לרע החבויים בהם. הביקורת על נח היתה על כך שהוא לא השכיל להתבונן וכיון שלא התבונן התוצאה היתה קשה. אלא שיש להקשות, מי אמר שנח לא התבונן, אולי ניתן לומר שכל כוונתו של נח היתה לשם שמים וכפי שמובא בספר 'שפתי צדיק' שנח נטע כרם כדי שיהיה לו יין לנסכים? אלא שמדברי ר' חייא אנו מגלים את הכוונה הפנימית של נח "בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה", כשהמציאות מתגלגלת כל כך מהר בכיוון אחד הרי שיש כאן גילוי מילתא על הרצון הפנימי של האדם וכמו שאומר ר' ירוחם שהקדמת פעולה לחברתה מראה את השייכות של האדם לאותה פעולה וכשם שהקדים נח את נטיעת הכרם לשאר הנטיעות הרי בכך עדות שלנח היתה יותר שייכות לגפן מאשר לשאר הנטיעות, בדרך זו ניתן גם להסביר את דברי ר' חייא, שכיון שפעולת שתיית היין עד לכדי שכרות קדמה לפעולת הנסכים הרי שיש כאן עדות על הרצון הפנימי שהביא את נח לנטוע את הכרם. בסיפור של נטיעת הכרם אנו נחשפים בפעם הראשונה לפעולה שכלפי חוץ נראית כפעולה ניטרלית אך תוצאותיה מגלות לנו שכלל לא מדובר בפעולה תמימה אלא פעולה שגררה אחריה תוצאות חמורות שהשפיעו על כל התפתחות העולם. ומעשה זה עלינו ללמוד שאין ניטרליות בעולם ובכל מעשה ומעשה עלינו להתבונן להיכן הוא שייך, אם לטוב או שמא לרע ובהתאם לכך לכלכל את צעדנו.

18-19 – מצאנו את העיקרון הזה פעם נוספת בפרשתנו. בסוף הפרשה מסופר על מגדל בבל "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים". אנשי הארץ מטכסים עצה "ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" הקב"ה "ירד" לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם. והתוצאה "ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר". הספורנו עומד על המילה "ירד" ואומר שכל מקום שנאמר לשון ירידה אצל הקב"ה העניין הוא שמצד המעשה כפי שהוא עכשיו אין ראויים לעונש יותר משאר יושבי הארץ אלא שהעונש החמור מגיע מצד התבוננות על תכלית המעשה ועל התוצאות שיבואו ממנו וכיון שתוצאות המעשה חמורות לכן גם העונש חמור יותר משאר יושבי הארץ.

דור שלם אכן הלך בדרך לא נכונה אבל לא היה לו את הכוח לשנות את דרכו ולהתעורר לתשובה והתוצאה היתה שהעולם נחרב ובמקומו היה צריך לברוא עולם חדש עם חוקי טבע אחרים.

8-9 – את היסוד שאין ניטרליות מוצאים אנו בספר דברים – "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע". מסביר ר' ירוחם שהתורה באה לומר לנו שלפנינו שתי דרכים בלבד טוב ורע וביניהם אין ולא כלום!!! כאשר אדם מבין שאין יותר משני דרכים, שבכל שיעסוק בו יצא או צדיק או רשע, ולא שום דבר אחר, אם כן הלא ברור לפניו ודאי מה הוא הדבר שנדרש ממנו.

פעמים רבות אנו יכולים למצוא את עצמנו בוחנים מציאות מסוימת וקובעים שהמציאות הזו אינה עבירה ואינה מצווה, אלא מציאות סתמית. בשיעור זה אנו למדים שהסתכלות זו אינה נכונה. אין מציאות סתמית, כל מציאות שייכת או לרע או לטוב, פעמים שאין רואים מיד את הרע או שאין רואים מיד את הטוב אבל ללא כל ספק הטוב או הרע כבר זרועים בתוך המציאות הזו ועל האדם לברר היטב להיכן לשייך את המציאות ובהתאם לכך לבחור האם להיות חלק ממנה או שלא להיות חלק ממנה.

10-11 – סיפור בריאת העולם פותח בפסוק: בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תוהו ובוהו....", מיד לאחר מכן נאמר "וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך". רש"י מבאר שראה הקב"ה שהאור טוב ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשים בערבובייה וקבע לזה תחומי ביום ולזה תחומי בלילה. אומר הרב מרדכי פרוינדליך שמפשט דברי התורה ומפשט דברי רש"י אנו מבינים שבתחילה הקב"ה ברא. מציאות של תוהו ובוהו ורק לאחר מכן הקב"ה שיכלל את הבריאה וקבע לאור את תחומי ביום ולחושך את תחומי בלילה, ויש להקשות וכי התכונן הראשוני של הקב"ה לא היה נכון? מדוע לא לברוא את המציאות המשופרת כבר מתחילה? אלא שהקב"ה בא ללמדנו שלא תמיד ניתן להגיע למציאות האידיאלית באופן מיד, לפעמים נדרש לעבור שלבי ביניים ולהתקדם לאט לאט. המגמה ברורה אבל ההתקדמות צריכה להיות בהתאם למוכנות הנפשית של האדם. היסוד הזה נכון גם ברובד האישי וגם ברובד הציבורי, כשם שאדם פרטי עובר תהליכים כך גם קהילה עוברת תהליכים וכשם שאצל אדם פרטי בדרך כלל לא ניתן בבת אחת לעשות שינוי מן הקצה אל הקצה, כך גם אצל קהילה קשה להעביר תהליך בבת אחת. המטרה, הן אצל הפרט והן אצל הכלל צריכה להיות ברורה ומדויקת, אבל את קצב ההתקדמות צריך לקבוע בצורה מחושבת מאד כדי שיהיה זמן עיכול והתוצאה תגיע יחד עם הפנמה.

התוכחה הגדולה על נח

12-13 – לאחר המבול נוח ובניו מצטווים בפרייה ורבייה. ציוו זה בא להורות לנוח ובניו להתחיל ביישוב העולם. נח שמבין את המסר מתחיל ליישב את העולם לא רק בציווי הספציפי שהוא קיבל אלא גם בחקלאות "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם". הנטיעה הזו היתה לנח לרועץ "וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה". על המילים "ויחל נח" מבאר רש"י על פי המדרש "עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק בנטיעה אחרת". נשאל שתי שאלות: שאלה ראשונה: בפסוקים מתוארים שני שלבים, שלב נטיעת הכרם ושלב השכרות של נח, לכאורה בעצם

24-25 – דוגמא לכך שדאגה בשלבים מוקדמים מביאה רק טוב מוצאים אנו בפרשתנו. נמרוד הלך ותפס שליטה על חלקים גדולים מהעולם. אשור לא הסכים עם נמרוד והחליט לפרוש - "מן הארץ היא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח". רש"י מבאר שסיבת יציאת אשור מערי הממלכה של נמרוד היתה מחמת שראה את בניו שומעים לנמרוד. אומר הרב גלינסקי שפעולה זו של הוצאת הילדים עמדה לו לאשור וכעבור אלף שנים הקב"ה פרע לו וכשהשחיתה נינוה את דרכה שלח הקב"ה את הנביא יונה כדי להוכיחם שיטיבו את דרכם ובאמת הוכיחם ושב בתשובה והמתיקו את הגזירה. כמה חשוב לנו ללמוד ממלך אשור שכאשר אנו רואים שח"ו הילדים נגררים למחוזות לא טובים עלינו לעצור, לעשות חושבים ולפעמים לקבל החלטות לא קלות.

מי שעומד במקום נמצא בירידה!!

26-27 – פעמים רבות אדם יכול להכנס לתחושה של ניטרליות לאחר שהוא התמלא בתחושה של עשייה ומרגיש שהוא יכול להרשות לעצמו לעשות דברים שבתקופת העשייה לא היה יכול להרשות לעצמו. ר' אהרן קוטלר בספרו 'משנת רבי אהרן' מבאר שזה היה הגורם לביקורת של חז"ל על נח ש"עשה עצמו חולין", נח לאחר כל הגדולה שעשה פתאום הגיע שלב שלא הוסיף לעלות ועל האדם לדעת שכל התחדשות נעשית עיקר אצל האדם ומאחר שהיתה כאן נטיעה חומרית הרי שערך כל עבודתו ירד. במדרש מבואר שזהו ההבדל שבין משה לנח - "חביב היה משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלוקים!" משה רבנו "לא כהתה עינו ולא נס לחה" ואילו אצל נח ההתעלות נעצרה עד שכל מהותו השתנתה. כמובן כשאנו מדברים על המשך התעלות איננו מתכוונים שאדם ילך נגד כוחותיו הפיזיים, טבעי שכשאדם מזדקן כוחותיו אינם עומדים לו כבתחילה, אבל מכל מקום התעלות תמיד יכולה להמשיך, כל פנסינור יכול לשבת בבית ולשוטט באינטרנט אך הוא גם יכול להירשם לכולל פנסינורים, מה ההבדל ביניהם? המשוטט בחר לרדת למטה והכוללניק בחר להתעלות.

חטאם של ראשונים לא היו סתמיים

28-30 – נחזור למגדל בבל. העצה של נמרוד ובני עמו היתה "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו מגיע בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" מבאר רש"י שבאו בעצה אחת ואמרו נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. הרמב"ן מסביר שאין להבין את הדברים כפשוטן וחטאם של דור הפלגה "דומה לחטא אביהם". כוונת הרמב"ן לאדם הראשון. מבאר ר' ירוחם שמגנותם של ראשונים אנו מוצאים שבחם. חטאו של אדם הראשון נבע מחפץ עץ להדמות לקונו ולהיות כביכול שווה לו ובדרך זו חטאם של דור הפלגה. אומר ר' ירוחם ש"אנו תמיד משחקים עליהם", כלומר מזלזלים בהם וצוחקים על הניסונות שלהם לבנות מגדל ולהגיע לשמים ולהלחם בבואר יתברך שמו, אך זלזול זה נובע מצד רוב שפלותינו, כי לא יודעים אנו כלל גודל התאוה והכוסף העצום להדמות לעליון יתברך, חסרה לנו ההשגה השלמה בגודל קרבתו יתברך אלינו, ובמצב שלנו, ברוב התרחקותנו אין לנו שום תשוקה להדמות לקונו יתברך. אדם הראשון, קין, דור הפלגה וכו', היו במצב קרוב לה' יתברך, ידעו וחשקו בכל עוז רק ל"נעלה לרקיע" – להדמות לקונו יתברך.

מכאן מסיק ר' ירוחם שאנו לומדים חידוש ויסוד גדול, כל תוצאות המעשה אינם דברים צדדים אלא הם נחשבים כעצם המעשה עצמו, כל הגרמות והגרמי גרמות כולם כלולים בתוך המעשה עצמו. ומכאן נחזור לעיקרון שלמדנו. כל פעולה שאדם עושה אין זה נכון לבחון אותה רק בעיניים של אסור או מותר, אלא עלינו להתבונן היטב אלו דברים יולדו מאותו מעשה. על פי התוצאות יכול האדם לאבחן האם המעשה שייך לצד הטוב או ח"ו לצד הרע ובהתאם לאבחנה עליו להחליט האם לעשות את המעשה או שלא לעשות.

אחריות על חינוך הילדים

20-23 – בסוף הפרשה מספרת לנו התורה על מות הרן אחי אברהם – "וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים". חז"ל דרשו מהמילים "על פני תרח אביו" שעל ידי אביו מת. תרח קבל על אברהם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו, כתוצאה מכך ציוו להשליך את אברהם לכבשן האש. הרן עמד מהצד ואמר בלבו, אם אברהם יצא מהסיפור הזה בחיים אני עם אברהם ואם לא אני משל נמרוד. כשניצל אברהם שאלו את הרן משל מי אתה? אמר להם: "משל אברהם", זרקו אותו לכבשן ונשרף למות... אומר הרב גלינסקי שהרן נשרף משום שפסח על שני הסעיפים, אך אי אפשר להתעלם מכך שסוף סוף מסר את נפשו, הרי הרן עשה מעשה נועז שמי יודע אם משהו מאתנו היה מעז לעשות, הרן קפץ לתוך כבשן רותח, וכי על כך לא מגיע לו שכר? אלא שהרן קיבל על כך שכר גדול. שרה אמנו היתה בתו, רבקה אמנו היתה נינתו (אביה של רבקה בתואל היה בן מלכה בת הרן) ורחל ולא היה בנות לבן שהיה בן בתואל בן מלכה בתו וכן בלהה וזלפה היו בנות לבן מפלגשו, נמצא שכל האמהות היו מצאצאי הרן. שכר אדיר על מעשה של מסירות נפש. לפני שנגיע לנקודה נתבונן במדרש שמעורר תמיהה. במדרש מובא שכל סיבת הצלת אברהם מהכבשן הובער היתה בזכות יעקב, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגיאה שלו שהיה אותו האיש עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך, אמר השלטון כדאי הוא להנצל בזכותה - כך יצא דינו של אברהם מלפני נמרוד לישרף וצפה הקדוש ברוך הוא שעתידי יעקב לצאת ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו. שואל ר' אהרן קוטלר וכי אברהם עצמו אינו סיבה מספקת להצלה עד שנזקק לזכותו של יעקב?! אלא שבאמת השכר של אברהם גדול לאין שיעור אך את שכרו יכול היה גם לקבל בעולם הבא, אבל נס ההצלה שהשאירו בעולם הזה בא לו רק מחמת המשכיות שלו יעקב. רואים אנו דבר מבהיל, גם השכר של הרן בא לידי ביטוי בצאצאים וגם הצלת אברהם באה לו מחמת צאצאיו ומכאן אנו למדים עד כמה התורה וחז"ל נותנים חשיבות לצאצאי האדם ואם התורה שמה דגש אם כן התביעה מופנית באופן ישיר אלינו ומחייבת אותנו לדאוג לצאצאנו. סתמיות וניטרליות הם חולה רעה בחינוך ילדים. פעמים רבות ביחס לילדים אנו מתפשרים. אם משום שאנו מפחדים להעיר, אם משום שסתם אנחנו לא מיחסיים לכך חשיבות ואם בגלל עניינים טכניים. לדוגמא מצוי מאד שאדם יבחר מקום מגורים לפי העיסוק שלו ולא לפי המסגרות החינוכיות. מצוי מאד שילד מכניס לבית כל מיני שטויות ומחשש שמא אם נעיר הילד יפתח נוגדנים אנו בולמים פינו. לאחר זמן כשאנו מתבוננים ורואים את התוצאות הכואבות אנו תופסים את הראש ואומרים הלוואי והיינו מצליחים להחזיר את הגלגל אחורנית

לשם מה הבאנו דברים אלו? לפעמים אדם יכול לחשוב שהפעולה שהוא עושה היא כלל לא סתמית וכלל לא ניטרלית, אלא יש בה ניסיון לקרבה ולדבקות. גם כאשר אדם מגיע למסקנה שהפעולה שלו אינה סתמית, רגע לפני שהוא מוציא אותה אל הפועל עליו לשאול את עצמו האם הדברים מסתדרים עם ההלכה והיה ואם אינם עולים בקנה אחד עם ההלכה חשובים ככל שיהיו, גדולים ככל שיהיו, אין לנו שום רשות לעשותם!!!

חברים יקרים!
לאחר המבול חיי האדם יתקצרו. חיים קצרים מכריחים את האדם להיות תכליתי וענייני. אין זמן להימרח ואין זמן להתקשקש.

יצר הרע מגיע לאדם משעה שננער ממעי אמו, משמעות הדברים היא שאין מצב ניטרלי, כל החיים מתחלקים לשתי קטגוריות – טוב ורע ועל האדם מוטלת החובה להתבונן בכל פעולה לאיזו קטגוריה היא שייכת ובהתאם לכך לפעול. נח מ"איש צדיק תמים" נעשה "איש האדמה" עד כדי שחז"ל אומרים עליו "שעשה עצמו חולין" וכל זאת למה? משום שלאחר שיצא מהתיבה עסק בנטיעה שכלפי חוץ היתה נראית ניטרלית אבל בסופו של דבר הביאה חורבן גדול לנוח ובניו והשפיעה על העולם כולו. כשם שעלינו להתבונן על חיינו הפרטיים כך עלינו להתבונן ולהשגיח על חיי ילדינו ולדאוג שתמיד הם יהיו בכיוון הטוב ולא ח"ו יזלגו לכיוון הרע. גם לאחר שהגענו למסקנה שפעולה מסוימת אינה סתמית אלא יש בה רצון התעלות עלינו לוודא היטב שפעולה זו עולה בקנה אחד עם ההלכה.

שבת שלום ומבורך!!!

